

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ І ПРАВА
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА І
ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

**ПУБЛІЧНІ І ПРИВАТНІ ВІДНОСИНИ У ГОСПОДАРСЬКО-
ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ ПОСТАЧАННЯ ЕЛЕКТРИЧНОЇ
ЕНЕРГІЇ**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти магістр

Виконав: студент 2 курсу 12-282М групи
Спеціальності 081 Право
Освітньо-професійної програми «Право»
Мірошник Андрій Вікторович

Керівник: к.ю.н., доцент **Риженко І. М.**
Сокерівник: доцент кафедри **Захарова С.І.**
Рецензент: д.ю.н., професор **Саїнчин О.С.**

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Загально-теоретична та правова характеристика постачання електричної енергії в Україні	7
1.1. Поняття та суть постачання електричної енергії	7
1.2. Становлення нормативно-правової бази постачання електричної енергії в Україні	10
РОЗДІЛ 2. Електропостачання як сфера господарювання в Україні	18
2.1. Державне регулювання господарської діяльності у сфері постачання електричної енергії в Україні	18
2.2. Характеристика суб'єктів правовідносин у сфері постачання електричної енергії	23
2.3. Правова характеристика договору постачання електричної енергії	29
РОЗДІЛ 3. Реформування сфери постачання електричної енергії в Україні	34
3.1. Огляд досвіду провідних країн світу у сфері реформування ринків електричної енергії	34
3.2. Характеристика основних напрямів реформи у сфері електропостачання в Україні	37
3.3. Позитивні та негативні наслідки запровадження ринку електричної енергії в Україні	41
ВИСНОВКИ	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	47

ВСТУП

Актуальність теми. Постачання електричної енергії є одним з найнеобхідніших видів господарської діяльності для Українського суспільства, так як електрична енергія на сучасному етапі розвитку людства є незамінним ресурсом. Тому нормальне функціонування електричної системи країни є першочерговим завданням держави. В сфері постачання електричної енергії поєднуються як приватні, так і публічні інтереси.

На сьогодні в Україні проводиться активне реформування ринку електричної енергії та запровадження нового законодавства в цій сфері. Запроваджується політика вільної конкуренції у сфері електропостачальної діяльності, яка обумовлена євроінтеграційними напрямками розвитку України.

Дослідження господарсько-правового регулювання постачання електричної енергії є актуальним, так як реформування будь-якої сфери, зокрема електроенергетики, потребує об'єктивної оцінки поточних результатів та можливих наслідків. На сьогодні майже відсутня науково-теоретична база у сфері господарсько-правового регулювання постачання електричної енергії в контексті сучасної реформи ринку електричної енергії України.

Наукові дослідження проблем господарсько-правового регулювання постачання електричної енергії проводили такі вітчизняні та іноземні фахівці, як: Ажнакін С.Г., Азаренко О.В., Бабець І.І., Бараннік В.О., Білоцький С.А., Вігірінський А.В., Давидовський Ф.Н., Завербний А.С., Замулко А.І., Осадчий Т.І., Рябченко О.О., Семанишина А.В., Сідоров В.І., Стрельбіцька Н.Є. та інші.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема кваліфікаційної роботи обрана згідно з планом науково-дослідницької роботи кафедри публічного та міжнародного права

іправоохоронної діяльності Херсонського державного університету на тему: «Адміністративно-правове регулювання суспільних відносин у соціально-економічній, адміністративно-політичній сферах та правоохоронній діяльності» (номер державної реєстрації 0117U001733). Тема кваліфікаційної роботи затверджена Вченою радою (Наказ від 30.10.2020 № 1060-Д) Херсонського державного університету.

Мета і завдання дослідження. Метою нашого дослідження є аналіз сучасного стану господарсько-правового регулювання постачання електричної енергії та оцінка можливих наслідків запровадження нової моделі ринку електричної енергії в Україні.

Відповідно до мети дослідження нами були поставлені такі **завдання:**

- 1) визначити суть поняття постачання електричної енергії в правовому аспекті;
- 2) проаналізувати становлення нормативно-правової бази постачання електричної енергії;
- 3) визначити основні елементи державного регулювання господарської діяльності у сфері постачання електроенергії;
- 4) надати характеристику та провести класифікацію суб'єктів правовідносин у сфері постачання електричної енергії;
- 5) надати правову характеристику договору про постачання електричної енергії;
- 6) проаналізувати досвід провідних країн світу у сфері реформування електроенергетичної галузі;
- 7) охарактеризувати основні напрями реформи ринку електричної енергії України;
- 8) визначити основні наслідки запровадження нової моделі ринку електричної енергії в Україні.

Об'єктом дослідження є приватні та публічні відносини у сфері постачання електричної енергії.

Предметом дослідження є господарсько-правове регулювання постачання електричної енергії.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених задач нами були застосовані загальнонаукові та спеціальні методи пізнання правових явищ. За допомогою історично-правового методу було досліджено становлення законодавства у сфері електроенергетики в Україні. Використовуючи порівняльно-правовий метод нами було здійснено порівняльну характеристику досвіду провідних країн світу у сфері реформування електроенергетичної галузі. Використовуючи структурно-функціональний метод, розкрито структуру ринку електричної енергії України, його елементи, визначено коло суб'єктів правового регулювання постачання електричної енергії. За допомогою формально-юридичного методу проаналізовано зміст нормативно-правових актів, що регламентують діяльність суб'єктів правового регулювання електропостачання.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в кваліфікаційній роботі проведено аналіз сучасного стану галузі постачання електричної енергії в контексті реформування ринку електричної енергії України, висвітлено основні напрями реформи, проведена класифікація суб'єктів нового ринку електричної енергії.

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані та обґрунтовані в роботі висновки і пропозиції мають науково-теоретичну і практичну цінність для подальшої розробки актуальних проблем господарсько-правового регулювання постачання електричної енергії, зокрема, для оцінки сучасного стану та перспективи розвитку сфери постачання електричної енергії, вдосконалення нормативно-правового регулювання та формування ефективного законодавства у сфері постачання електричної енергії тощо.

Апробація матеріалів дослідження. Основні положення дослідження були оприлюднені на I Міжнародній науково-практичній

інтернет-конференції «Роль інтеграційних процесів у формуванні національних правових систем» (м. Херсон, 10-11 квітня 2020 року).

Публікації. Основні теоретичні положення та висновки кваліфікаційної роботи (проєкту) знайшли відображення в публікації:

Мірошник А. В. Проблемні питання публічної закупівлі постачання електричної енергії як універсальної послуги в умовах реформування ринку послуг в Україні [Текст] / Андрій Вікторович Мірошник : Матеріали I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Реформування інтеграційних процесів у формуванні національних правових систем», м. Херсон, 10-11 квітня 2020 р. Херсон: Херсонський державний університет, 2019. 278 с. С. 218 – 221.

Структура дослідження. Наукова робота складається із вступу, трьох розділів, що охоплюють вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел.

Повний обсяг роботи становить 50 сторінок: основний текст – 44 сторінки, обсяг, що займає список використаних джерел і літератури (40 найменувань) – 6 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧНА ТА ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОСТАЧАННЯ ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ В УКРАЇНІ

1.1 Поняття та суть постачання електричної енергії

Електроенергетика є базовою галуззю національної економіки, ефективне функціонування якої є необхідною умовою стабілізації, структурних перетворень економіки, задоволення потреб населення та суспільного виробництва в електричній енергії.

На даному етапі розвитку людства електроенергія стала основним ресурсом, без якого не є можливим функціонування жодної сфери життя. Тому забезпечення безперервного постачання електричної енергії є одним з основних завдань кожної держави.

Для досягнення мети дослідження перш за все потрібно розкрити саме поняття постачання електроенергії та розкрити його суть з правової точки зору.

Поняття постачання електричної енергії можна розглядати як з точки зору технічних наук, так і в площині права.

«Електропостачання – це передача електричної енергії від генераторів до споживачів, що безпосередньо забезпечується системами електропостачання, які пройшли значний шлях в своєму розвитку від простих систем живлення освітлення до складних систем електропостачання мегаполісів і потужних промислових підприємств» [1, с.5]. Таке визначення постачання електроенергії дають Калюжний Д.М., Карюк А.О., Щербак І.Є., які досліджували це питання з точки зору технічних наук.

Інше визначення цього поняття дає Шкрабець Ф.П.: «Електропостачання – це комплекс технічних засобів і організаційних заходів для забезпечення споживача електроенергією» [2, с.7].

Законодавче визначення поняттю «постачання електричної енергії» дає пункт 68 частини 1 статті 1 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 року №2019-VIII (далі – Закон), який є основним спеціальним нормативно-правовим актом, що регулює галузь електропостачання України: «постачання електричної енергії – продаж, включаючи перепродаж, електричної енергії» [3].

Крім цього, правове визначення поняття «постачання електричної енергії» наведене в Правилах роздрібного ринку електричної енергії, затверджених Постановою Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (далі – НКРЕКП) №312 від 14.03.2018 року: «постачання електричної енергії – продаж електричної енергії споживачу відповідно до умов договору» [4].

Крім самого поняття «постачання електроенергії», потрібно дати визначення поняттю «електрична енергія». Пункт 26 частини 1 статті 1 Закону зазначає: «електрична енергія – енергія, що виробляється на об'єктах електроенергетики і є товаром, призначеним для купівлі-продажу» [3].

З цих визначень стає зрозуміло, що електрична енергія є товаром, а її постачання є постачанням товару. Таке твердження підкріплюється пунктом 14.1.191. статті 14 Податкового кодексу України, в якій зазначається: «З метою застосування терміну «постачання товарів» електрична та теплова енергія, газ, пар, вода, повітря, охолоджене чи кондиційоване, вважається товаром». Цей пункт також дає визначення самого поняття «постачання товару»: «будь-яка передача прав на розпорядження товарами як власник, у тому числі продаж, обмін чи дарування такого товару, а також постачання товарів за рішенням суду» [5].

Для цілей цього дослідження потрібно також дати визначення поняттю «продаж товарів». Визначення цього поняття також дає Податковий кодекс України, пункт 14.1.2020 статті 14 якого говорить:

«продаж (реалізація) товарів – будь-які операції, що здійснюються згідно з договорами купівлі-продажу, міни, поставки та іншими господарськими, цивільно-правовими договорами, які передбачають передачу прав власності на такі товари за плату або компенсацію незалежно від строків її надання, а також операції з безоплатного надання товарів...» [5].

Виходячи з вищезазначеного, постачання електричної енергії по своїй суті є господарською діяльністю спеціальних суб'єктів підприємництва, яка полягає у продажу товару (електроенергії) споживачу з урахуванням його особливостей.

Для дослідження суті правового аспекту постачання електричної енергії потрібно окреслити основну мету цього інституту.

Якщо з точки зору кінцевого споживача метою постачання електричної енергії є забезпечення електричною енергією споживачів для їх власних потреб, то з точки зору електропостачальних компаній, виробників електричної енергії, трейдерів тощо, метою постачання електроенергії є отримання прибутку за рахунок реалізації товару (тобто електроенергії).

Підсумовуючи викладене, зазначаємо, що постачання електричної енергії – це вид господарської діяльності на ринку електричної енергії, яка полягає у продажу електропостачальником електроенергії споживачу.

По своїй суті, постачання електричної енергії є специфічною діяльністю суб'єктів господарювання, метою якої є отримання ними прибутку та забезпечення споживачів електроенергією, яка є одним з основних життєво необхідних ресурсів сучасного світу.

1.2 Становлення нормативно-правової бази постачання електричної енергії в Україні

Як правовий інститут постачання електричної енергії є сукупністю нормативно-правових актів, які складають законодавство у сфері електропостачання. Нормативно-правова база постачання електричної енергії є основним джерелом дослідження.

Для повного дослідження нормативно-правової бази електропостачання слід визначити вектор розвитку законодавства в цій сфері, починаючи з набуття Україною незалежності.

Після набуття незалежності майже всі сфери діяльності Української держави регулювалися нормативно-правовими актами, які перейшли у «спадок» від Радянського Союзу. Сфера електроенергетики не стала виключенням.

Одним із перших важливих актів законодавства Незалежної України у сфері енергетики в цілому став Закон України «Про енергозбереження» №74/94-ВР від 01.07.1994 року, метою якого «є регулювання відносин між господарськими суб'єктами, а також між державою і юридичними та фізичними особами у сфері енергозбереження, пов'язаної з видобуванням, переробкою, транспортуванням, зберіганням, виробленням та використанням паливно-енергетичних ресурсів, забезпечення заінтересованості підприємств, організацій та громадян в енергозбереженні, впровадженні енергозберігаючих технологій, розробці і виробництві менш енергоємних машин та технологічного обладнання, закріплення відповідальності юридичних і фізичних осіб у сфері енергозбереження» [6]. На сьогодні цей закон зазнав певних змін та залишається чинним.

Важливим кроком в становленні нормативно-правового регулювання сфери електроенергетики, та електропостачання зокрема, став Закон України «Про електроенергетику» №575/97ВР від 16.10.1997

року. Цей Закон визначав «правові, економічні та організаційні засади діяльності в електроенергетиці» і регулював «відносини, пов'язані з виробництвом, передачею, постачанням і використанням енергії, забезпеченням енергетичної безпеки України, конкуренцією та захистом прав споживачів і працівників галузі» [7]. 1 червня 2019 року Закон України «Про електроенергетику» втратив чинність.

З розвитком такої галузі як альтернативна енергетика, постало питання врегулювання її діяльності. Для вирішення цього питання був прийнятий Закон України «Про альтернативні джерела енергії» №555-VI від 20.02.2003 року, який визначає правові, економічні, екологічні та організаційні засади використання альтернативних джерел енергії та сприяння розширенню їх використання у паливно-енергетичному комплексі [8].

Наприкінці 2010-х років Україна поступово змінювала вектор свого розвитку в бік Європейських країн, енергетична політика яких базується на принципах лібералізації ринку та вільної конкуренції.

1 лютого 2011 року Україна стала членом Енергетичного Співтовариства Південно-Східної Європи. 24 вересня 2010 року було підписано Протокол про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства і ратифіковано Законом України «Про ратифікацію Протоколу про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства» від 15.12.2010 № 2787-VI [9].

З метою виконання зобов'язань відповідно до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, було розпочато процес впровадження Третього Енергетичного Пакету шляхом підготовки проекту Закону України «Про ринок електричної енергії», який був прийнятий 13.04.2017 року за номером 2019-VII (далі – Закон).

Стаття 2 Закону зазначає, що Закон спрямований на імплементацію положень Директиви ЄС 2009/72/ЄС про спільні правила

внутрішнього ринку електричної енергії, тобто на досягнення підвищення ефективності, конкурентних цін, покращення якості обслуговування, а також для сприяння безпеці постачання і стабільності в цій галузі.

Прийняття цього закону стало переломною подією для електроенергетики України. Відповідно до нового закону з 1 липня 2019 року в Україні запрацювала нова модель ринку електричної енергії, яка функціонує на конкурентних засадах.

Основою законодавства, яке регулює сферу електропостачання є ряд основоположних принципів.

В статті 3 Закону передбачені принципи функціонування нової моделі ринку, а саме:

- 1) «забезпечення енергетичної безпеки України;
- 2) забезпечення безпеки постачання електричної енергії споживачам, захисту їхніх прав та інтересів;
- 3) створення умов безпечної експлуатації об'єктів електроенергетики;
- 4) збереження цілісності, забезпечення надійного та ефективного функціонування ОЕС України (Об'єднана електрична система України), єдиного диспетчерського (оперативно-технологічного) управління нею;
- 5) забезпечення балансу між попитом та пропозицією електричної енергії;
- 6) розвитку міждержавних перетинів з енергосистемами суміжних держав;
- 7) енергоефективності та захисту навколишнього природного середовища;
- 8) сприяння розвитку альтернативної та відновлюваної енергетики;
- 9) добросовісної конкуренції;
- 10) рівності прав на продаж та купівлю електричної енергії;

- 11) вільного вибору електропостачальника споживачем;
- 12) недискримінаційного і прозорого доступу до системи передачі та систем розподілу;
- 13) недискримінаційної участі в ринку електричної енергії;
- 14) незалежного державного регулювання;
- 15) недискримінаційного ціно- та тарифоутворення, що відображає економічно обґрунтовані витрати;
- 16) відповідальності учасників ринку за недотримання правил ринку, правил ринку "на добу наперед" та внутрішньодобового ринку, кодексу системи передачі, кодексу систем розподілу, кодексу комерційного обліку, правил роздрібного ринку, інших нормативно-правових актів, що регулюють функціонування ринку електричної енергії, та умов договорів, що укладаються на цьому ринку;
- 17) співробітництва та інтеграції ринку електричної енергії на регіональному та загальноєвропейському рівнях» [3].

Крім спеціальних принципів, які дає Закон, законодавство у сфері електроенергетики ґрунтується на загальних принципах господарювання, які встановлені статтею 6 Господарського кодексу України, зокрема:

- 1) забезпечення економічної багатоманітності та рівний захист державою усіх суб'єктів господарювання;
- 2) обмеження державного регулювання економічних процесів у зв'язку з необхідністю забезпечення соціальної спрямованості економіки, добросовісної конкуренції у підприємстві, екологічного захисту населення, захисту прав споживачів та безпеки суспільства і держави;
- 3) заборона незаконного втручання органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у господарські відносини [10].

Всі ці принципи перекликаються з основними загальноправовими засадами, такими як:

- 1) принцип верховенства права;
- 2) принцип правової визначеності;
- 3) принцип законності;
- 4) принцип поваги і непорушності прав людини;
- 5) принцип рівності;
- 6) принцип справедливості [11, с. 45].

Зазначені принципи є фундаментом не тільки нормативно-правової бази постачання електричної енергії, а й законодавства України в цілому.

Крім Закону України «Про ринок електричної енергії», сферу постачання електричної енергії регулюють інші нормативно-правові акти різної юридичної сили. Їх можна розподілити таким чином:

1. Конституція України, що визначається як основний закон держави, який встановлює основоположні принципи державного устрою, прав та свобод людини, державного будівництва та судочинства.

2. Закони України, які поділяються на кодифіковані та некодифіковані. До законів, які регулюють сферу електроенергетики України, можна віднести:

1) Кодифіковані:

- Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV;
- Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV;
- Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI.

2) Некодифіковані:

- Закон України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII;
- Закон України «Про альтернативні джерела енергії» від 20.02.2003 № 555-IV;

- Закон України «Про комбіноване виробництво теплової та електричної енергії (когенерацію) та використання скидного енергопотенціалу» від 05.04.2005 № 2509-IV;
- Закон України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» від 22.09.2016 № 1540-VIII;
- Закон України «Про енергозбереження» від 01.07.1994 № 74/94-ВР;
- Закон України «Про природні монополії» від 20.04.2000 № 1682-III;
- Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 № 2210-III;
- Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» від 02.03.2015 № 222-VIII;
- Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 № 1264-XII.

3. Підзаконні нормативно-правові акти – нормативно-правові акти уповноважених органів держави (їх посадових осіб) та інших суб'єктів, що приймають відповідно до законів і розвивають чи деталізують їх положення. До них належать постанови, розпорядження, накази, рішення Кабінету Міністрів України (далі – КМУ), інших центральних органів влади, колегіальних органів, що регулюють сфери енергетики тощо, зокрема:

- Постанова КМУ від 22.07.2020 року №640 «Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сферах електроенергетики та теплопостачання і визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю) Державною інспекцією енергетичного нагляду, та визнання такими, що

втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України»;

- Постанова НКРЕКП від 14.03.2018 року №307 «Про затвердження Правил ринку»;
- Постанова НКРЕКП від 14.03.2018 року №308 «Про затвердження Правил ринку «на добу наперед» та внутрішньодобового ринку»;
- Постанова НКРЕКП від 14.03.2018 року №309 «Про затвердження Кодексу системи передачі»;
- Постанова НКРЕКП від 14.03.2018 року №310 «Про затвердження Кодексу системи розподілу»;
- Постанова НКРЕКП від 14.03.2018 року №311 «Про затвердження Кодексу комерційного обліку електричної енергії»;
- Постанова НКРЕКП від 14.03.2018 року №312 «Про затвердження Правил роздрібного ринку електричної енергії»;
- Постанова НКРЕКП від 09.11.2017 року №1388 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з передачі електричної енергії»;
- Постанова НКРЕКП від 27.12.2017 року №1469 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з постачання електричної енергії споживачу»;
- Постанова НКРЕКП від 27.12.2017 року №1470 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з розподілу електричної енергії».

Цей перелік не є вичерпним, так як законодавство, що регулює відносини у сфері постачання електричної енергії, складається з величезної кількості нормативно-правових актів різних суб'єктів державної влади.

Варто зазначити, що у регулюванні відносин у сфері постачання електричної енергії споживачу одну з ключових ролей, крім Закону, відіграють Правила роздрібного ринку електричної енергії (Постанова НКРЕКП від 14.03.2018 року №312), так як ці відносини виникають саме в рамках роздрібного ринку.

Підсумовуючи викладене, ми визначили, що законодавство у сфері постачання електричної енергії пройшло довгий шлях становлення та реформування. На сьогодні процес реформування ще не закінчено, законодавство майже щодня зазнає певних змін.

На сучасному етапі розвитку нове законодавство в сфері електропостачання та електроенергетики в цілому все більше відповідає міжнародним стандартам та європейським принципам побудови електроенергетичної системи.

Таким чином, Україна зробила великий крок на зустріч Європейському Союзу, однією з цілей якого є створення єдиного європейського енергетичного ринку.

РОЗДІЛ 2

ЕЛЕКТРОПОСТАЧАННЯ ЯК СФЕРА ГОСПОДАРЮВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1 Державне регулювання господарської діяльності у сфері постачання електричної енергії в Україні

Державне регулювання господарської діяльності являє собою сукупність форм, методів та інструментів, за допомогою яких держава впливає на діяльність суб'єктів господарювання і ринок в цілому з метою створення нормальних умов для функціонування ринку та вирішення складних соціально-економічних проблем суспільства.

Як зазначає Г.Л. Знаменський, «державна економічна політика визначає стратегію і тактику соціально-економічного розвитку, реалізує державні програми модернізації господарювання, стимулює інвестиційно-інноваційні напрями діяльності, здійснює контроль за діяльністю монополій» [12, с.22].

Відповідно до статті 5 Закону, державна політика в електроенергетиці спрямована на:

- 1) забезпечення безперервного, безпечного постачання електричної енергії;
- 2) створення умов для ефективного функціонування ринку електричної енергії та його розвитку;
- 3) забезпечення умов та застосування заходів для розвитку енергоефективності в електроенергетиці;
- 4) сприяння розвитку альтернативної енергетики;
- 5) захист навколишнього природного середовища;
- 6) створення умов для залучення інвестицій в електроенергетику;
- 7) стимулювання застосування інноваційних технологій;
- 8) захист прав споживачів;

9) інтеграцію ринку електричної енергії на регіональному та загальноєвропейському рівнях [3].

В цій же статті зазначено, що «формування та реалізацію державної політики в електроенергетиці здійснюють Кабінет Міністрів України, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики в електроенергетичному комплексі, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері нагляду (контролю) в галузі електроенергетики, та інші органи державної влади відповідно до законодавства» [3].

Відповідно до Закону, Кабінет Міністрів України у сфері електроенергетики має ряд певних повноважень, зокрема:

- 1) затвердження Енергетичної стратегії України;
- 2) утворення оператора ринку, гарантованого покупця;
- 3) затвердження порядку проведення конкурсу з визначення постачальників універсальних послуг, постачальників "останньої надії";
- 4) затвердження порядку забезпечення постачання електричної енергії захищеним споживачам тощо.

Зазначаємо, що відповідно до Постанови КМУ від 17.06.2020 року №507 «Про затвердження Положення про Міністерство енергетики України» центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики в електроенергетичному комплексі, є Міністерство енергетики України (далі – Міненерго).

Відповідно до п.3 Положення про Міністерство енергетики України, основними завданнями Міненерго є:

- 1) забезпечення реалізація державної політики у енергетичному комплексі;
- 2) реалізація державної політики у сфері ефективного використання енергетичних ресурсів, енергозбереження, відновлюваних джерел енергії;

- 3) формування та реалізація державної політики у сфері нагляду (контролю) у галузях електроенергетики;
- 4) здійснення державного управління у сфері використання ядерної енергії та радіаційної безпеки.

Згідно з Положенням про Державну інспекцію енергетичного нагляду України, затвердженим Постановою КМУ від 14.02.2018 №77, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері нагляду (контролю) в галузі електроенергетики є Державна інспекція енергетичного нагляду України (далі – Держенергонагляд), який в свою чергу реалізація державної політики у сфері нагляду (контролю) у галузях електроенергетики.

Спеціальним органом, що здійснює державне регулювання, моніторинг та контроль за діяльністю суб'єктів господарювання у сферах енергетики, є НКРЕКП (Регулятор). Регулятор здійснює державне регулювання, моніторинг та контроль зокрема:

- 1) діяльності з виробництва, передачі, розподілу, постачання електричної енергії;
- 2) діяльності з організації купівлі-продажу електричної енергії на ринку "на добу наперед" та внутрішньодобовому ринку, забезпечення купівлі електричної енергії за "зеленим" тарифом, трейдерської діяльності.

Основними засобами державного регулювання господарської діяльності в сфері постачання електричної діяльності є:

- 1) ліцензування господарської діяльності у сфері електроенергетики відповідно до вимог цього Закону та контроль за додержанням ліцензіатами ліцензійних умов провадження господарської діяльності;
- 2) затвердження ліцензійних умов провадження певних видів господарської діяльності у сфері електроенергетики, ліцензування яких належить до повноважень Регулятора;

- 3) затвердження правил ринку, правил ринку на добу наперед та внутрішньодобового ринку, кодексу системи передачі, кодексу систем розподілу, кодексу комерційного обліку, правил роздрібного ринку, правил управління обмеженнями та порядку розподілу пропускної спроможності міждержавних перетинів, інших нормативно-правових актів, що регулюють функціонування ринку електричної енергії;
- 4) формування цінової і тарифної політики у сфері енергетики та реалізації такої політики.

Відповідно до Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» від 02.03.2015 № 222-VIII, «ліцензування – засіб державного регулювання провадження видів господарської діяльності, спрямований на забезпечення безпекита захисту економічних і соціальних інтересів держави, суспільства, прав та законних інтересів, життя і здоров'я людини, екологічної безпеки та охорони навколишнього природного середовища» [13].

На ринку електричної енергії України ліцензуванню підлягають такі види господарської діяльності:

- 1) господарська діяльність з передачі електричної енергії;
- 2) господарська діяльність з постачання електричної енергії споживачу;
- 3) господарська діяльність з розподілу електричної енергії;
- 4) господарська діяльність зі здійснення функцій оператора ринку;
- 5) господарська діяльність з виробництва електричної енергії;
- 6) господарська діяльність з перепродажу електричної енергії (трейдерська діяльність);
- 7) господарська діяльність із здійснення функцій гарантованого покупця.

Запровадження обов'язкового ліцензування господарської діяльності обумовлене тим, що господарська діяльність у

електроенергетичній галузі є потенційно небезпечною. Ліцензування здійснюється для забезпечення рівності прав і законних інтересів усіх суб'єктів господарювання та захисту прав, законних інтересів, життя та здоров'я громадян.

Іншим важливим інструментом регулювання господарської діяльності у сфері постачання електричної енергії є формування цінової і тарифної політики. Стаття 7 Закону зазначає, що регулюванню підлягають такі тарифи та ціни на ринку електричної енергії саме у сфері електропостачання:

- 1) ціни на універсальні послуги, ціни, за якими здійснюється постачання електричної енергії споживачам постачальником «останньої надії», в частині методик (порядків) їх формування;
- 2) ціни (тарифи) на послуги постачальника універсальних послуг, постачальника «останньої надії» у передбачених Законом випадках;
- 3) «зелені» тарифи.

Хочемо зауважити, що ціна на електроенергію, яка постачається не як універсальна послуга або «остання надія», не підлягають спеціальному регулюванню та встановлюються електропостачальником на його розсуд, з урахування загальної політики ціноутворення.

Разом з запровадженням нової моделі ринку електричної енергії виникли побоювання відносно того, що неврегульованість цін на електроенергетику може призвести до зросту тарифів на електроенергію для населення та підприємництва. На нашу думку, такі наслідки запровадження нової системи є майже неможливими. Так, нова система регулювання ринку електричної енергії передбачає вільне ціноутворення, крім окремих видів діяльності. Але хоч і держава не буде встановлювати ціни на електроенергію, її буде встановлювати сам ринок, який діє на принципах вільної конкуренції.

Таким чином, на сьогодні політика держави у сфері електроенергетики направлена на дерегуляцію певних видів діяльності у сфері постачання електричної енергії, зменшення тиску на учасників ринку електричної енергії.

Суб'єкти постачання електричної енергії отримали свободу щодо визначення вектору своєї діяльності та встановлення цін на продукцію, яку вони реалізують.

Оскільки електрична енергія залишається одним із найважливіших ресурсів, необхідним для стабільного життя суспільства, держава залишає за собою важелі впливу на діяльність суб'єктів цього ринку, зокрема це встановлення прави ринку електричної енергії, ліцензування господарської діяльності у сфері постачання електричної енергії, встановлення цін та тарифів.

2.2 Характеристика суб'єктів правовідносин у сфері постачання електричної енергії

При дослідженні правовідносин у сфері постачання електричної діяльності одним із центральних питань є суб'єкти цих правовідносин. У попередньому підрозділі ми коротко охарактеризували суб'єктів державного регулювання господарської діяльності у сфері постачання електричної енергії.

Взагалі можна виокремити вісім видів суб'єктів, що діють на ринку електричної енергії, а саме:

1. Виробники електричної енергії – суб'єкти господарювання, які здійснює виробництво електричної енергії, тобто діяльність, пов'язану з перетворенням енергії з енергетичних ресурсів будь-якого походження в електричну енергію за допомогою технічних засобів.

2. Оператор системи передачі – юридична особа, відповідальна за експлуатацію, диспетчеризацію, забезпечення технічного обслуговування, розвиток системи передачі та міждержавних ліній електропередачі, а також за забезпечення довгострокової спроможності системи передачі щодо задоволення обґрунтованого попиту на передачу електричної енергії.

3. Оператори системи розподілу – юридичні особи, відповідальні за безпечну, надійну та ефективну експлуатацію, технічне обслуговування та розвиток системи розподілу і забезпечення довгострокової спроможності системи розподілу щодо задоволення обґрунтованого попиту на розподіл електричної енергії з урахуванням вимог щодо охорони навколишнього природного середовища та забезпечення енергоефективності.

4. Оператор ринку електричної енергії – юридична особа, яка забезпечує функціонування ринку "на добу наперед" та внутрішньодобового ринку та організацію купівлі-продажу електричної енергії на цих ринках.

5. Гарантований покупець електричної енергії – суб'єкт господарювання, що відповідно до Закону зобов'язаний купувати електричну енергію у виробників, яким встановлено "зелений" тариф, а також у виробників за аукціонною ціною та виконувати інші функції, визначені законодавством.

6. Трейдери – суб'єкти господарювання, що здійснюють купівлю електричної енергії виключно з метою її перепродажу, крім продажу за договором постачання електричної енергії споживачу.

7. Електропостачальники – суб'єкти господарювання, які здійснюють продаж електричної енергії за договором постачання електричної енергії споживачу.

8. Споживачі – фізичні або юридичні особи, що купують електричну енергію для власного споживання.

Такі визначення основних суб'єктів ринку електричної енергії дає Закон [3].

Взагалі ринок електричної енергії України складається з двох основних частин:

1. Оптовий ринок електричної енергії, на якому здійснюється купівля-продаж електроенергії за двосторонніми договорами, на ринку «на добу наперед», на внутрішньодобовому ринку, балансуєчому ринку. Всі вище перелічені суб'єкти ринку електричної енергії можуть бути учасниками оптового ринку.

2. Роздрібний ринок електричної енергії, який функціонує для задоволення потреб споживачів у електричній енергії. Учасниками роздрібного ринку є споживачі, електропостачальники, оператор системи передачі, оператори системи розподілу та інші суб'єкти ринку, у визначених законодавством випадках.

У контексті дослідження нас цікавлять саме суб'єкти, які є учасниками роздрібного ринку електричної енергії.

Суб'єкти правовідносин, що виникають у сфері постачання електричної енергії, умовно можна поділити на дві групи:

- 1) суб'єкти ринку, які безпосередньо приймають участь у купівлі-продажу електричної енергії – електропостачальники та споживачі;
- 2) суб'єкти ринку, що забезпечують стабільне, безперервне постачання електроенергії – оператор системи передачі та оператори системи розподілу.

Взагалі основним суб'єктом правовідносин у сфері електропостачання можна вважати саме кінцевих споживачів, оскільки основним завданням постачання електричної енергії є саме задоволення потреб споживачів, які теж діляться на декілька категорій.

Перша категорія споживачів – це побутові споживачі. Побутовими споживачами є населення, тобто фізичні особи, що використовують

електроенергію для задоволення своїх побутових потреб, що не включають професійну або господарську діяльність. Також побутовим споживачем може бути юридична особа, створена шляхом об'єднання фізичних осіб, яка розраховується за електричну енергію за показами загального розрахункового засобу обліку в обсязі електричної енергії, спожитої для забезпечення власних побутових потреб таких фізичних осіб.

Друга категорія – малі непобутові споживачі – споживачі, які не є побутовими споживачами і купують електричну енергію для власного споживання, електроустановки яких приєднані до електричних мереж з договірною потужністю до 50 кВт. Такими споживачами можуть бути фізичні особи, в тому числі фізичні особи-підприємці, юридичні особи, які використовують електричну енергію для своєї професійної або господарської діяльності.

Третя категорія – непобутові споживачі. До непобутових споживачів відносяться фізичні особи-підприємці або юридичні особи, які використовують електричну енергію для господарської діяльності.

Відповідно до нової моделі ринку споживачі отримали нові додаткові можливості та права, зокрема це право на зміну електропостачальника на умовах, визначених Законом та правилами роздрібного ринку. Таку можливість споживачі отримали через запровадження конкуренції на ринку електроенергії.

Важливо зазначити, що споживачі також посеред іншого мають право встановлювати генеруючі установки, призначені для виробництва електроенергії. На сьогодні це розповсюджена в Україні практика, що побутові споживачі встановлюють на своїх приватних домогосподарствах генеруючі установки для виробництва електроенергії з енергії сонячного випромінювання або енергії вітру. Варто зауважити, що Законом передбачені певні обмеження щодо потужності таких установок.

Також зазначимо, що виробництво електричної енергії на побутовому рівні для власних потреб не підлягає ліцензуванню.

Крім того, Законом передбачена можливість продажу виробленої електроенергії за «зеленим» тарифом. Приватні домогосподарства здійснюють такий продаж постачальнику універсальних послуг, інші споживачі – гарантованому покупцю.

Іншим не менш важливим суб'єктом правовідносин у сфері постачання електричної енергії є електропостачальники.

Пункт 30 частини першої статті 1 Закону говорить: «електропостачальник – суб'єкт господарювання, який здійснює продаж електричної енергії за договором постачання електричної енергії споживачу» [3]. Крім цього, важливою ознакою є те, що електропостачальником може бути лише той суб'єкт господарювання, який отримав ліцензію на провадження такого виду діяльності, у визначеному законом порядку. Відповідно до інформації з Ліцензійного реєстру на сьогодні діючі ліцензії мають більше 700 електропостачальних компаній.

Права та обов'язки електропостачальників визначені статтею 57 Закону. Посеред іншого, електропостачальники мають право самостійно встановлювати ціни на електричну енергію, яку вони реалізують, тобто укладати договори постачання електричної енергії за вільними цінами.

Також крім своїх основних функцій, електропостачальна компанія може виконувати функції постачальника універсальних послуг або постачальника «останньої надії». Ці функції на електропостачальників покладає Кабінет Міністрів України за результатами конкурсу, який проводиться у порядку, визначеному Кабміном.

Постачальник універсальних послуг – це електропостачальник, який виконує зобов'язання щодо надання універсальних послуг, тобто постачання електричної енергії побутовим та малим непобутовим споживачам, що гарантує їхні права бути забезпеченими електричною

енергією. Постачальник «останньої надії» – це визначений електропостачальник, який за певних обставин, встановлених Законом, не має права відмовити споживачу в укладенні договору постачання електричної енергії на обмежений період часу. Тарифи на універсальні послуги та послуги «останньої надії» є фіксованими та встановлюються Регулятором (НКРЕКП). Крім того, в межах території здійснення діяльності одного постачальника універсальних послуг або постачальника «останньої надії» не допускається діяльність інших постачальників універсальних послуг або постачальника «останньої надії».

Окремою категорією суб'єктів ринку електричної енергії є оператор системи передачі та оператори системи розподілу, які відповідно до специфіки діяльності є природними монополіями.

Оператор системи передачі, функції якого на сьогодні виконує НЕК «УКРЕНЕРГО», відповідає за стан мережі електропередачі України та забезпечує передачу електричної енергії від виробників до станцій систем розподілу. Взагалі оператор системи передачі відіграє одну з ключових ролей на ринку електричної енергії.

Не менш важливу роль у електропостачальній діяльності відіграють оператори системи розподілу. На сьогодні функції операторів систем розподілу виконують Обленерго в межах визначених територій (на території Херсонської області АТ «Херсонобленерго») [14]. Оператор системи розподілу відповідає за стабільне функціонування системи розподілу електричної енергії в межах своєї діяльності.

Таким чином, на сьогодні ринок електричної енергії має складну структуру, яка містить велику кількість елементів, в тому числі суб'єктів ринку. Кожен суб'єкт правовідносин у сфері постачання електричної енергії виконує ряд певних функцій, які подекуди перетинаються між собою. Складність структури також полягає в тому, що певні учасники ринку електроенергії можуть одночасно виконувати функції двох, або

навіть більше окремих суб'єктів правовідносин на цьому ринку. Таким прикладом є оператор системи передачі, який крім своїх прямих обов'язків, виконує функції адміністратора розрахунків та адміністратора комерційного обліку.

З іншого боку, становище таких суб'єктів правовідносин у сфері постачання електроенергії, як споживачів та електропостачальників, помітно покращилося. Споживачі отримали право вільно обирати того електропостачальника, який відповідатиме саме їх потребам та вимогам, а постачальники отримали право самостійно формувати свою цінову політику, з урахуванням вимог законодавства.

Загалом можна зробити висновок, що на противагу складності самої структури ринку законодавець створив досить зрозумілу нормативно-правову базу, яка досить чітко регламентує всі права та обов'язки того чи іншого суб'єкта правовідносин у сфері електропостачання.

2.3 Правова характеристика договору постачання електричної енергії

Після надання характеристики суб'єктам правовідносин у сфері постачання електричної енергії, вважаємо за необхідне надати правову характеристику правовій формі цих правовідносин, яка втілена у договорі постачання електричної енергії.

Договір постачання електричної енергії визначає умови постачання електроенергії, права та обов'язки споживача та постачальника.

Виходячи з специфіки постачання електричної енергії постачальником споживачу, в залежності від умов постачання

електричної енергії, можна виокремити щонайменше три види договорів постачання електричної енергії споживачу.

Перший вид договору постачання електроенергії є Договір про постачання електричної енергії споживачу, який укладається на вільних умовах, визначених електропостачальником та споживачем, з урахуванням вимог Закону, Правил роздрібного ринку електричної енергії, Цивільного та Господарського кодексів України. Законодавець не передбачає типової форми договору постачання електричної енергії, лише надає примірний договір постачання електричної енергії (Додаток 5 до Правил роздрібного ринку електричної енергії) [4].

Хоч і умови договору про постачання електричної енергії споживачу визначаються учасниками правовідносин самостійно, Закон все ж таки визначає перелік відомостей, які повинні міститися в цьому договорі, зокрема це:

- 1) «найменування та місцезнаходження електропостачальника;
- 3) перелік послуг, що надаються електропостачальником;
- 4) ціна електричної енергії та послуг, що надаються;
- 5) показники якості електропостачання, зокрема якості електричної енергії;
- 6) види послуг з технічного обслуговування, які пропонуються електропостачальником;
- 7) умови та порядок відшкодування (компенсації), що застосовується у разі недотримання електропостачальником показників якості послуг, визначених договором, зокрема у разі виставлення невірної рахунка та/або несвоєчасного виставлення рахунка;
- 8) порядок та засоби повідомлення актуальної інформації щодо чинних тарифів, вартості послуг з технічного обслуговування, очікуваних змін цін та умов постачання електричної енергії;

- 9) порядок організації комерційного обліку електричної енергії та надання даних комерційного обліку електричної енергії;
- 10) порядок подання звернень, претензій, скарг споживачем та порядок їх розгляду електропостачальником, методи ініціювання процедур вирішення спорів;
- 11) строк дії договору, умови припинення, пролонгації та розірвання договору, зокрема в односторонньому порядку споживачем у разі зміни електропостачальника, а також умови дострокового розірвання договору із зазначенням наявності чи відсутності санкції (штрафу) за дострокове розірвання договору;
- 12) зобов'язання електропостачальника щодо надання споживачу інформації про захист прав споживачів, зокрема у розрахункових документах (рахунках);
- 13) права та обов'язки електропостачальника і споживача у разі неможливості виконання своїх зобов'язань та у разі тимчасового зупинення постачання;
- 14) інші положення залежно від специфіки та виду послуг, що надаються електропостачальником» [3].

Другим видом договору постачання електроенергії є Договір про постачання електричної енергії постачальником універсальних послуг, який на відмін від договору про постачання електричної енергії споживачу має визначену законодавством форму (Додаток 6 до Правил роздрібного ринку електричної енергії) та укладається між споживачем та електропостачальником, який визначений постачальником універсальних послуг [4]. Відмінною від попереднього виду договору постачання електричної енергії ознакою є той факт, що цей договір є обов'язковим до укладення з боку постачальником. Тобто Закон забороняє постачальнику універсальних послуг відмовляти споживачу в укладенні договору про постачання електричної енергії постачальником універсальних послуг.

І третім видом договору постачання електроенергії є Договір про постачання електричної енергії постачальником «останньої надії», який за своїми ознаками подібний до договору про постачання електричної енергії постачальником універсальних послуг. Типова форма цього договору закріплена в Додатку 7 до Правил роздрібного ринку електричної енергії [4].

Всі ці види договорів постачання електричної енергії по своїй суті є публічними договорами, які містять в собі ознаки договору купівлі-продажу та договору постачання.

Крім того, стаття 714 Цивільного кодексу України передбачає такий вид договору поставки як Договір постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу. Відповідно до зазначеної в цій статті характеристики, цей договір по своїй суті є договором постачання електричної енергії, тому останній повинен укладатися з урахуванням цієї статті та загальних положень Цивільного кодексу України про договори [15].

Таким чином, договір постачання електричної енергії є правовою основою відносин у сфері електропостачання, який має три форми в залежності від умов постачання електроенергії та суб'єктного складу:

1. Договір про постачання електричної енергії споживачу;
2. Договір про постачання електричної енергії постачальником універсальних послуг;
3. Договір про постачання електричної енергії постачальником «останньої надії».

Договори постачання електричної енергії по своїй суті є цивільно-правовим договорами, та мають ознаки договорів купівлі-продажу та договорів поставки, предметом яких є специфічний товар – електрична енергія.

Законодавцем чітко регламентовані основні умови договору постачання електричної енергії, порядок його укладення тощо. Можна

зробити висновок, що на сьогодні договір постачання електроенергії, регламентований законодавством, цілком відповідає вимогам сучасного суспільства та в повній мірі охоплює всі правові аспекти відносин з постачання електричної енергії. Він чітко визначає права та обов'язки сторін договору (споживача та електропостачальника), умови постачання, та відповідає Правилам роздрібного ринку електроенергії.

РОЗДІЛ 3

РЕФОРМУВАННЯ СФЕРИ ПОСТАЧАННЯ ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ В УКРАЇНІ

3.1 Огляд досвіду провідних країн світу у сфері реформування ринків електричної енергії

В умовах глобалізації електрична енергія стала одним з найважливіших факторів економічного розвитку. Надійність постачання доступної електроенергії за прийнятних економічних наслідків є досяжною лише за умови впровадження комплексної та збалансованої законодавчої політики з метою створення необхідної нормативно-правової бази для стимулювання розвитку економіки [16].

На сьогодні в Україні запроваджено нову модель ринку електроенергії та створено нормативно-правову базу, яка її регулює. Але, на нашу думку, все ж є необхідним оглянути досвід країн, які провели реформу ринку електричної енергії на багато раніше, ніж це відбулося в Україні, для розуміння можливих перешкод та наслідків такої реформи.

За оцінкою міжнародних енергетичних організацій, одним з основних етапів розвитку енергетичної сфери є лібералізація ринку електричної енергії. Окремі лібералізовані ринки електроенергії існують вже понад десятиліття і їхня діяльність може дати низку важливих уроків на прикладі реформування ринків електроенергії ряду країн.

Разом з тим варто зазначити, що такий процес, як лібералізація ринку електроенергії, є досить тривалим та потребує безперервної підтримки та подекуди навіть тимчасового посилення державного регулювання, що в перспективі змінюється дерегуляцією сфери.

У більшості країн, зокрема в Австралії, Великобританії, Аргентині основною метою реформування ринку електричної енергії було

зниження вартості електроенергії для споживачів за рахунок підвищення ефективності роботи галузі. У Сполучених Штатах Америки та Норвегії головним завданням було підвищення енергетичної ефективності і зменшення різниці в тарифах по регіонах країни, а в Бразилії – підвищення рівня конкуренції для надання споживачам можливості вибору найбільш вигідного постачальника й створення умов для залучення іноземних інвестицій у розвиток галузі [17].

Варто зазначити, основне завдання реформи ринку електричної енергії в Україні було поставлене спираючись на сукупний досвід зазначених країн.

Головним напрямом реформування в електроенергетиці зарубіжних країн стало запровадження конкуренції в сфері виробництва та постачання електроенергії. Однак підхід і темпи проведення лібералізації ринку електроенергії в різних країнах значно відрізнялися між собою. На сьогодні найбільш ефективними прикладами реформування сфери електроенергетики щодо запровадження конкурентного ринку є Німеччина, Великобританія, Норвегія, Швеція, Фінляндія та Іспанія. Крім того, конкурентний ринок електроенергії також функціонує в США, Японії, Аргентині, Бразилії та в ряді інших країн.

У ряді провідних промислових країн запровадження конкуренції на ринку електричної енергії призвело до зниження цін на електроенергію. Якщо до проведення реформи монопольні ціни були завищені, то згодом вони впали до економічно обґрунтованого рівня: у Німеччині – на 50%, в Великобританії – на 25-30%, в Японії – на 15%. Хоча є приклади, коли запровадження конкуренції навпаки призвело до зростання цін: в Бразилії ціни на електроенергію зросли на 10%. Це пояснювалося необхідністю знизити ступінь інвестиційного ризику й залучити інвестиції у розвиток електроенергетики [16].

Крім того, є навіть приклади призупинення лібералізації ринку електроенергії. Так у більшості штатів США реформа ринку електричної енергії була призупинена через ряд негативних наслідків, таких як значне підвищення цін, зниження рівня надійності й розвитку сфери.

Взагалі лібералізація та дерегуляція діяльності світових енергетичних ринків у різних країнах проводилася та проводиться з урахуванням національних особливостей побудови економіки в цілому. У країнах з ринковою економікою, як правило, здійснюється послідовне реформування ринків електричної енергії з регульованою або вільною системою ціноутворення та відповідним рівнем конкуренції, що визначає стан ефективності виробництва, передачі, розподілу та реалізації електроенергії, а також створення умов, які сприятимуть залученню інвестицій для подальшого розвитку галузі.

Як зазначає Ф.Н. Давидовський, «напрямок повного реформування вибрали такі країни, як: Великобританія, Італія, Португалія, Нідерланди, Швеція, Данія, Іспанія та Люксембург. Прихильниками часткової реструктуризації стали Німеччина, Франція, Швейцарія» [17].

Результати реформування галузі показали, що багато із заявлених цілей на практиці не завжди можливо реалізувати.

Прикладом зваженого підходу до реформи електроенергетики можуть бути Німеччина та Норвегія, в яких не проводилося радикального ламання діючих структур, а поступово запроваджувалося конкурентне середовище в електроенергетиці.

Отже, можна зробити висновок, що запровадження конкурентного лібералізованого ринку електричної енергії в провідних країнах світу в більшій мірі призвело до позитивних наслідків розвитку економіки, але є ряд прикладів проявлення негативних наслідків, зокрема збільшення цін на електроенергію, зниження її якості тощо.

При дослідженні та використанні досвіду зарубіжних країн в сфері реформування електроенергетичної галузі треба враховувати

особливості кожної окремої країни, побудови її економіки та структури суспільства в цілому.

Досвід країн світу в сфері реформування галузі електроенергетики показує, що лібералізація ринків енергетики є неминучим кроком до створення демократичної побудови економіки країни в цілому.

На сьогодні тенденція реформування електроенергетики країн Європи направлена на створення єдиного ринку електричної енергії Європи, частиною якої має стати і ринок електроенергетики України.

3.2 Характеристика основних напрямів реформи у сфері електропостачання в Україні

Реформування електроенергетичної галузі країни є обов'язковим кроком до створення стабільної економіки та забезпечення енергетичної безпеки як окремого громадянина, так і суспільства в цілому.

Реформа електроенергетики в Україні була започаткована ще в 1997 році з прийняттям Закону України «Про електроенергетику», відповідно до якого був створений Оптовий ринок електроенергії.

З роками реформа електроенергетичної галузі не зупинялася, але відбувалася повільно та поступово.

Однак свого апогею реформа електроенергетики набула у 2017 році разом з прийняттям Закону України «Про ринок електричної енергії», який визначав нову модель ринку електричної енергії, яка кардинально відрізнялася від діючої моделі. Відповідно до Закону новий ринок електричної енергії повинен бути запущений 1 липня 2019 року, що і відбулося.

Основним напрямом реформи у сфері електроенергетики стало створення нової моделі ринку електричної енергії, який діє на принципах вільної економічної конкуренції, зменшення втручання

держави в діяльність компаній-виробників електроенергії, електропостачальників тощо.

Під час підготовки запуску нового ринку електричної енергії, український уряд врахував досвід провідних країн світу та поєднав в новій моделі всі позитивні елементи ринків цих країн.

В новій моделі ринку електричної енергії України одночасно поєднуються такі риси, як конкуренція, вільне ціноутворення, вільне обрання постачальників, контрагентів тощо, та урегульованість окремих видів діяльності, окремих видів, забезпечення незахищених верст населення безперервним постачанням електричної енергії тощо.

Зокрема, Законом передбачені нові сегменти ринку електричної енергії, а саме:

- 1) двосторонні договори;
- 2) ринок «на добу наперед»;
- 3) внутрішньодобовий ринок;
- 4) балансуючий ринок;
- 5) ринок допоміжних послуг;
- 6) роздрібний ринок.

Першим сегментом ринку є двосторонні договори, тобто позабіржова торгівля, яка полягає у тому, що відтепер всі учасники ринку можуть укладати договори купівлі-продажу електроенергії за вільними цінами та на вільних умовах, з урахуванням деяких обмежень, встановлених Законом [3].

Так, наприклад, звичайний побутовий споживач, може укласти двосторонній договір напряму з компанією-виробником на купівлю конкретного об'єму електричної енергії. Тобто електрична енергія стала відповідати поняттю товар в загальному розумінні.

Наступними сегментами ринку електричної енергії є ринок «на добу наперед» та внутрішньодобовий ринок, суть яких полягає у тому, що учасники ринку електричної енергії укладають з оператором ринку

договори про участь у ринку «на добу наперед» та внутрішньодобовому ринку та приймають участь у централізованих торгах шляхом подання пропозицій щодо продажу або купівлі електричної енергії за ринковими цінами.

Ще одним сегментом нової моделі ринку електричної енергії є балансуєчий ринок. Основним завданням балансуєчого ринку є балансування обсягів попиту та пропозиції електричної енергії у межах поточної доби та врегулювання небалансів електричної енергії сторін, відповідальних за баланс.

Також, окремим сегментом ринку електроенергії є ринок допоміжних послуг. На ринку допоміжних послуг оператор системи передачі купує на ринкових та прозорих засадах допоміжні послуги для забезпечення надійної роботи Об'єднаної енергетичної системи України та належної якості електричної енергії [3].

Всі вище перелічені сегменти ринку електричної енергії є складовими оптового ринку електроенергії. Окремим сегментом є роздрібний ринок електричної енергії, який функціонує для задоволення потреб кінцевих споживачів у електричній енергії та пов'язаних з нею послугах.

Крім цього, Законом запроваджено новий вид діяльності у сфері електроенергетики – трейдерська діяльність, яка полягає у купівлі та перепродажу електричної енергії та отримання від цього прибутку.

Ще однією новелою Закону стало право як споживачів, так і електропостачальників, вільно обирати контрагентів. Тобто тепер кожен споживач може вільно обирати собі того електропостачальника, який буде в повній мірі відповідати його вимогам. З іншого боку, електропостачальник має право відмовитися від укладання договору з тим, чи іншим споживачем, або відмовитися від виконання своїх зобов'язань на підставі несплати тощо.

Але для задоволення прав всіх громадян бути забезпеченими електричною енергією, були створені додаткові гарантії. Так з посеред всіх електропостачальників визначаються постачальники універсальних послуг та постачальники «останньої надії», які будуть діяти на визначеній Кабінетом Міністрів України території. Постачальники універсальних послуг будуть забезпечувати електроенергією населення, тобто побутових споживачів, та малих непобутових споживачів. І в цьому випадку постачальник універсальних послуг не має права відмовити будь-якому споживачу в наданні таких послуг. Постачальники «останньої надії» забезпечують електричною енергією тих споживачів, які залишилися без електропостачальника з тих, чи інших причин. Варто зазначити, що постачальник «останньої надії» укладає договір з споживачем лише не три місяці, за які споживач повинен знайти нового постачальника електроенергії.

Ще одним нововведенням є розділення обов'язків між учасниками ринку. Відповідно до нової моделі ринку, за постачання та розподіл електричної енергії відповідатимуть різні суб'єкти господарської діяльності.

Таким чином, можна зробити висновок, що новим Законом було кардинально змінено структуру та принципи побудови ринку електричної енергії України. Нарешті запроваджено механізми для вільного конкурування як для виробників електричної енергії, так і для електропостачальних компаній, чим насамперед покращено становище кінцевих споживачів, оскільки останні тепер можуть вільно обирати постачальника електроенергії на кращих для себе умовах.

3.3 Позитивні та негативні наслідки запровадження ринку електричної енергії в Україні

Відповідно до Закону новий ринок електричної енергії почав діяти з 1 липня 2019 року, тобто більше року тому. Хоч і нова модель ринку досі знаходиться в процесі становлення, а деякі положення Закону ще навіть на набрали чинності, вже можна робити поточні висновки та викласти проміжкові результати.

Досліджуючи досвід провідних країн світу у сфері реформування ринків електричної енергії, ми дійшли висновку, що здебільшого реальні результати запровадження конкурентного лібералізованого ринку електричної енергії можна спостерігати лише через 3-4 роки після запуску такого ринку. Але для розуміння правильності обраного вектору реформування є необхідним робити проміжкові висновки.

Варто зазначити, що більша частина 2020 року припала на період поширення гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, що негативно сказалося на економічному становищі в країні в цілому, в тому числі на галузі електроенергетики.

На нашу думку, одним із основних позитивних наслідків запровадження конкурентного ринку електричної енергії є значне збільшення суб'єктів господарської діяльності, що здійснюють виробництво електричної енергії. Відповідно до Звіту НКРЕКП з моніторингу функціонування Оптового ринку електричної енергії у III кварталі 2019 року на початку 01.07.2019 року в Україні діяли 325 виробників електричної енергії, які мають відповідні ліцензії [18]. Відповідно до Звіту НКРЕКП з моніторингу функціонування Оптового ринку електричної енергії у II кварталі 2020 року станом на 30 червня 2020 року їх кількість збільшилася до 960 суб'єктів, тобто майже у 3 рази [19].

Збільшення кількості виробників електричної енергії може позитивно сказатися на ціні на електроенергію та конкуренцію у сфері виробництва.

Позитивним наслідком також є збільшення частки виробленої електроенергії з відновлюваних джерел енергії (ВДЕ): у III кварталі 2019 року частка виробленої електроенергії з ВДЕ складала 4,9%, а на кінець II кварталу 2020 року ця частка зросла до 9,3% [18, 19].

Взагалі таке зростання можна враховувати і як позитивний наслідок, і як негативний. Збільшення обсягів виробництва електричної енергії з ВДЕ може позитивно сказатися на екологічній ситуації в країні. Але з іншого боку собівартість електричної енергії з ВДЕ значно вища, ніж, наприклад, собівартість атомної електроенергії, тому рентабельність електроенергії з ВДЕ є набагато нижчою.

Станом на кінець II кварталу 2020 року 26 суб'єктів господарської діяльності отримали ліцензії на провадження діяльності з перепродажу електричної енергії (трейдерську діяльність) [19].

Відповідно до Звіту НКРЕКП з моніторингу функціонування Роздрібного ринку електричної енергії у II кварталі 2020 року на 30.06.2019 року кількість електропостачальників, які отримали відповідні ліцензії складала 491, а на 30.06.2020 року – 751 [20]. Таке збільшення позитивно впливає на стан конкуренції в галузі.

Таким чином, на другу половину 2020 року стан запровадження реформи ринку електричної енергії є задовільним. На сьогодні вбачається тенденція зросту кількості суб'єктів господарської діяльності, що діють в сфері електроенергетики: виробники, трейдери, електропостачальники.

Важливим здобутком реформи є збільшення виробництва електричної енергії з відновлюваних джерел енергії, що позитивно впливає на екологічне становище в країні та світі в цілому.

ВИСНОВКИ

За результатами виконання поставлених відповідно до мети дослідження завдань, ми можемо зробити ряд висновків.

1. Дослідивши визначення поняття постачання електричної енергії, які наведені законодавцем, ми визначили, що постачання електричної енергії – це вид господарської діяльності на ринку електричної енергії, яка полягає у продажу електропостачальником електроенергії споживачу.

По своїй суті, постачання електричної енергії є специфічною діяльністю суб'єктів господарювання, метою якої є отримання ними прибутку та забезпечення споживачів електроенергією, яка є одним з основних життєво необхідних ресурсів сучасного світу.

2. Проаналізувавши нормативно-правову базу постачання електричної енергії, шлях її становлення, ми визначили, що законодавство у сфері постачання електричної енергії пройшло довгий шлях становлення та реформування. На сьогодні процес реформування ще не закінчено, законодавство майже щодня зазнає певних змін.

На сучасному етапі розвитку нове законодавство в сфері електропостачання та електроенергетики в цілому все більше відповідає міжнародним стандартам та європейським принципам побудови електроенергетичної системи.

3. Визначивши основні елементи державного регулювання господарської діяльності у сфері постачання електроенергії, ми дійшли наступного висновку.

На сьогодні політика держави у сфері електроенергетики направлена на дерегуляцію певних видів діяльності у сфері постачання електричної енергії, зменшення тиску на учасників ринку електричної енергії. Суб'єкти постачання електричної енергії отримали свободу

щодо визначення вектору своєї діяльності та встановлення цін на продукцію, яку вони реалізують.

Але, оскільки електрична енергія залишається одним із найважливіших ресурсів, необхідним для стабільного життя суспільства, держава залишає за собою важелі впливу на діяльність суб'єктів цього ринку, зокрема це встановлення прави ринку електричної енергії, ліцензування господарської діяльності у сфері постачання електричної енергії, встановлення цін та тарифів.

4. Надавши характеристику та провівши класифікацію суб'єктів правовідносин у сфері постачання електричної енергії, ми визначили, що на сьогодні ринок електричної енергії має складну структуру, яка містить велику кількість елементів, в тому числі суб'єктів ринку. Кожен суб'єкт правовідносин у сфері постачання електричної енергії виконує ряд певних функцій, які подекуди перетинаються між собою. Складність структури також полягає в тому, що певні учасники ринку електроенергії можуть одночасно виконувати функції двох, або навіть більше окремих суб'єктів правовідносин на цьому ринку.

З іншого боку, становище таких суб'єктів правовідносин у сфері постачання електроенергії, як споживачів та електропостачальників, помітно покращилося. Споживачі отримали право вільно обирати того електропостачальника, який відповідатиме саме їх потребам та вимогам, а постачальники отримали право самостійно формувати свою цінову політику, з урахуванням вимог законодавства.

Загалом можна зробити висновок, що на противагу складності самої структури ринку законодавець створив досить зрозумілу нормативно-правову базу, яка досить чітко регламентує всі права та обов'язки того чи іншого суб'єкта правовідносин у сфері електропостачання.

5. Надавши правову характеристику договору про постачання електричної енергії, ми дійшли такого висновку.

Договір постачання електричної енергії є правовою основою відносин у сфері електропостачання, який має три форми в залежності від умов постачання електроенергії та суб'єктного складу:

1. Договір про постачання електричної енергії споживачу;
2. Договір про постачання електричної енергії постачальником універсальних послуг;
3. Договір про постачання електричної енергії постачальником «останньої надії».

Договори постачання електричної енергії по своїй суті є цивільно-правовим договорами, та мають ознаки договорів купівлі-продажу та договорів поставки, предметом яких є специфічний товар – електрична енергія.

Законодавцем чітко регламентовані основні умови договору постачання електричної енергії, порядок його укладення тощо. Можна зробити висновок, що на сьогодні договір постачання електроенергії, регламентований законодавством, цілком відповідає вимогам сучасного суспільства та в повній мірі охоплює всі правові аспекти відносин з постачання електричної енергії. Він чітко визначає права та обов'язки сторін договору (споживача та електропостачальника), умови постачання, та відповідає Правилам роздрібного ринку електроенергії.

6. Проаналізувавши досвід провідних країн світу у сфері реформування електроенергетичної галузі, ми визначили, що запровадження конкурентного лібералізованого ринку електричної енергії в провідних країнах світу в більшій мірі призвело до позитивних наслідків розвитку економіки, але є ряд прикладів проявлення негативних наслідків, зокрема збільшення цін на електроенергію, зниження її якості тощо.

При дослідженні та використанні досвіду зарубіжних країн в сфері реформування електроенергетичної галузі треба враховувати

особливості кожної окремої країни, побудови її економіки та структури суспільства в цілому.

Досвід країн світу в сфері реформування галузі електроенергетики показує, що лібералізація ринків енергетики є неминучим кроком до створення демократичної побудови економіки країни в цілому.

На сьогодні тенденція реформування електроенергетики країн Європи направлена на створення єдиного ринку електричної енергії Європи, частиною якої має стати і ринок електроенергетики України.

7. Охарактеризувавши основні напрями реформи ринку електричної енергії України, ми визначили, що новим Законом було кардинально змінено структуру та принципи побудови ринку електричної енергії України. Нарешті запроваджено механізми для вільного конкурування як для виробників електричної енергії, так і для електропостачальних компаній, чим насамперед покращено становище кінцевих споживачів, оскільки останні тепер можуть вільно обирати постачальника електроенергії на кращих для себе умовах.

8. Визначивши основні наслідки запровадження нової моделі ринку електричної енергії в Україні, ми дійшли такого висновку.

На другу половину 2020 року стан запровадження реформи ринку електричної енергії є задовільним. На сьогодні вбачається тенденція зросту кількості суб'єктів господарської діяльності, що діють в сфері електроенергетики: виробники, трейдери, електропостачальники.

Важливим здобутком реформи є збільшення виробництва електричної енергії з відновлюваних джерел енергії, що позитивно впливає на екологічне становище в країні та світі в цілому.

Таким чином, сфера постачання електричної енергії в Україні знаходиться в процесі постійного реформування. Цей процес обумовлений динамічним розвитком державних та суспільних інтересів, а також євроінтеграційною політикою держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Калюжний Д. М., Карюк А. О., Щербак І. Є. Конспект лекцій з курсу «Електропостачання та електрозбереження» (для студентів 4 курсу денної та заочної форм навчання за напрямом підготовки 6.050701 – Електротехніка та електротехнології та слухачів другої вищої освіти зі спеціальності 141 – Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка. Електротехнічні системи електроспоживання) : Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2016, 124 с.
2. Шкрабець Ф.П. Електропостачання: навч. посіб. : М-во освіти і науки України, Нац. гірн. ун-т. Д.: НГУ, 2015, 540 с.
3. Про ринок електричної енергії: Закон України від 13.04.2017 р. № 2019-VIII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2017, № 27-28, ст. 312.
4. Про затвердження Правил роздрібного ринку електричної енергії: Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 14.03.2018 р. №312. *Урядовий кур'єр*, 2018, № 75.
5. Податковий кодекс України: Кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI, *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2011, №13, ст. 556.
6. Про енергозбереження: Закон України від 01.07.1994 р. № 74/94-ВР, *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1994, №30, ст. 283.
7. Про електроенергетику: Закон України від 16.10.1997 р. № 575/97-ВР, *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1998, №1, ст. 1.

8. Про альтернативні джерела енергії: Закон України від 20.02.2003 р. № 555-VI, *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003, №24, ст.155.

9. Інформація щодо Енергетичного Співтовариства з офіційного сайту Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг: URL: <https://www.nerc.gov.ua/?id=4664#:~:text=1> [Дата звернення 07.09.2020]

10. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 року № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003, № 18, ст. 144.

11. Скакун О.Ф. Теорія права і держави: Підручник. 2-ге видання. К.: Алерта; ЦУЛ, 2011, 520с.

12. Державне регулювання господарської діяльності: курс лекцій., Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012, 528 с.

13. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 02.03.2015 року № 222-VIII, *Відомості Верховної Ради України*. 2015, № 23, с. 1234, ст. 158.

14. Інформація з офіційного сайту Акціонерного товариства «Херсонобленерго»: URL: https://ksoe.com.ua/consumers/consumers_info/ [Дата звернення 26.09.2020]

15. Цивільний кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV, *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003. № 40 ст. 356.

16. Огляд реформування ринків електроенергії. Практика обмеження монополізації генерації на ринках електроенергії провідних зарубіжних країн: Посібник : Мін. енер. та вуг. пром. Укр. ДП «НЕК «Укренерго» К. 2014.

17. Давидовський Ф.Н. Лібералізація світової електроенергетики та проблеми становлення конкурентних ринків в умовах реструктуризації. К., 2012.

18. Звіт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг з моніторингу функціонування Оптового ринку електричної енергії у III кварталі 2019 року: URL: <http://www.nerc.gov.ua/?news=10250> [Дата звернення 13.10.2020]

19. Звіт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг з моніторингу функціонування Оптового ринку електричної енергії у II кварталі 2020 року: URL: <http://www.nerc.gov.ua/?news=10565> [Дата звернення 13.10.2020]

20. Звіт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг з моніторингу функціонування Роздрібного ринку електричної енергії у II кварталі 2020 року: URL: <http://www.nerc.gov.ua/?news=10611> [Дата звернення 13.10.2020]

21. Ажнакін С.Г. Шляхи модернізації оптового ринку електроенергетики України. Економічні інновації, Випуск 47, 2012. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ei/2012_47/PDF/2_Azhnak.pdf [Дата звернення 16.09.2020]

22. Бабець І. Забезпечення енергетичної безпеки України в умовах геополітичних трансформацій. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2017, випуск 132, с. 126-137.

23. Бараннік В.О. Екологічна складова енергетичної безпеки: нові глобальні вимоги та завдання для України Національна безпека, 2016, №37, с. 1-18

24. Білоцький С., Гріненко О. Енергетичне Співтовариство, Третій енергетичний пакет ЄС і правове регулювання альтернативної енергетики : Український часопис міжнародного права. 2012, №1, С. 69–76.

25. Вігірінський А. Ринок електроенергії в Україні: реалії та перспективи : LB.ua. 2015.

26. Завербний А.С. Аналізування проблем реформування українського ринку електричної енергії. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку: Збірник науково-прикладних праць. Вісник НУ “Львівська політехніка”, 2012, 748, с. 311-321.

27. Осадчий Т. Потенціал українського енергетичного сектора і системні ризики. 2017 URL: <http://www.global-analityk.com/> [Дата звернення 17.09.2020].

28. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг: Закон України від 22.09.2016 № 1540-VIII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2016. № 51 ст. 833.

29. Про затвердження Правил ринку: Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 14.03.2018 р. №307. *Урядовий кур'єр*, 2018, № 117.

30. Про затвердження Правил ринку «на добу наперед» та внутрішньодобового ринку: Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 14.03.2018 р. №308. *Урядовий кур'єр*, 2018, № 118.

31. Про затвердження Кодексу системи передачі: Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 14.03.2018 р. №309. *Урядовий кур'єр*, 2018, № 75.

32. Про затвердження Кодексу системи розподілу: Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 14.03.2018 р. №310. *Урядовий кур'єр*, 2018, № 75.

33. Про затвердження Кодексу комерційного обліку електричної енергії: Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 14.03.2018 р. №311. *Урядовий кур'єр*, 2018, № 75.

34. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з постачання електричної енергії споживачу: Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 27.12.2017 р. №1469. *Урядовий кур'єр*, 2018, № 75.

35. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з розподілу електричної енергії: Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 27.12.2017 р. №1470. *Урядовий кур'єр*, 2018, № 75.

36. Рябченко О.О. Роль деривативів на електроенергію в умовах лібералізації електроенергетичного ринку. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України, Вип. 168, 2011, ч. 1, с. 268-276.

37. Стрельбіцька Н. Є. Лібералізація оптового ринку електроенергетики України: перші наслідки. : Бізнесінформ № 4, 2014.

38. Семанишина А.В., Замулко А.І. Управління ризиками в умовах реформування енергетичної галузі України. : Сталій розвиток енергетики, 2013, с. 100-106.

39. Сідоров В.І., Азаренкова О.В. Оцінювання енергетичної безпеки країни: основні підходи та виміри Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент, 2016, Вип. 19, с.11-14.

40. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Угода від 27.06.2014 р

№984_011. *Офіційний вісник України*. 2014. №75. том 1, стор.83, стаття 2125.

41. Мірошник А. В. Проблемні питання публічної закупівлі постачання електричної енергії як універсальної послуги в умовах реформування ринку послуг в Україні [Текст] / Андрій Вікторович Мірошник : Матеріали I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Реформування інтеграційних процесів у формуванні національних правових систем», м. Херсон, 10-11 квітня 2020 р. Херсон: Херсонський державний університет, 2019, 278 с., С. 218 – 221.